

Er der nogen, der bestemmer over rigtig og forkert udtale?

Lad os skelne mellem 'bestemme over' og 'have indflydelse på'. Man bestemmer over noget, når man uden videre kan få sin vilje med det. Hvis jeg ikke er lam, bestemmer jeg over min krop. Men hvis nogen truer mig med et våben, så er det *hám*, der bestemmer over den. Rent faktisk er det ham, der får mig til at lægge mig på gulvet. Når min far derimod formaner mig til at være hjemme før midnat, så er det mig, der til syvende og sidst bestemmer; der kan ligge trusler i luften, men hvis de ikke består i konkret vold, siger man, at jeg selv bestemmer. Hvis jeg så bestemmer mig til at komme hjem kl. 23.59, så har min far haft *indflydelse* på mig.

Der er ret få eksempler på sprogløve, og endnu færre på talesprogs-love. Og af dem særdeles få, der vedrører udtalen. Før krigen vedtog man i Persien en lov om, at indfødte ikke måtte sige *Persien*, men skulle sig *Iran* i stedet. Jeg kender intet nærmere til det, men i udlandet gled det nye navn ret let på plads. Den strengeste udtale-lov i verden er formentlig den norske lov om udtalen i norsk radio og fjernsyn, NRK. Her er der kvoter for, hvor meget nynorsk og bokmål der skal udsendes. Der er utvivlsomt lignende kvote-ordning i andre flersprogede egne, men i NRK skal det ikke bare være en eller anden form for bokmål/nynorsk, men en ganske bestemt variant af hver, nedfældet af Stortinget i lange lister. For nogle år siden sagde en meteorolog i NRK *sne* og vedblev hermed, hvorfor han blev afskediget. Bokmålslisten tillod kun *snø*. (Han blev derefter kaldt den afskyelige snemand). Var det forsøg på tvang? Næppe, man *behøver* jo ikke at være ansat i NRK. Og indflydelse var det jo heller ikke, eftersom han stod fast. Men andre speakere følger sig.

Den *indflydelse*, vi taler om her, skal være »energisk villet«. At dialekterne uddør, skyldes indflydelse fra rigsmålet, men der er ingen, der sidder og arbejder aktivt for dialekternes udryddelse. Der er ingen organer, foreninger osv., der arbejder for bestemte udtaler. Dansk Sprognævn har talrige gange udtalt, at det ikke arbejder herfor, og foreninger som Modersmåls-Selskabet arbejder nok for tydeligere og smukkere udtale – og sprog i det hele – men ikke for noget konkret. Andre sprog, fx svensk og tysk, har autoritative udtaleordbøger, der sikkert påvirker i en vis udstrækning. Men det kan ikke blive til så meget, dels fordi menigmand ikke er underkastet nogen grøn bibel, dels fordi listerne naturligvis i meget høj grad afspejler det i forvejen normale.

I Danmark råder kun »markedskræfterne«, og de har alle dage favoriseret det ulokaliserbare (rigsmålet). Mere kamp er der mellem de højsociale og lavsociale udtaler. Lydlovene sejrer ganske vist som regel uanset, hvilken sociolekt de starter i. Der er dog et par eksempler på, at lydlove bremses: Over hele landet var en udvikling $a > a$ foran alle konsonanter undtagen r , w i fuld gang, men den blev bremsset og tilbageført foran labial-velar (*kaffe*, *lak*, *sang*) – utvivlsomt,

fordi den lav-københavnske sociolekt ikke kendte lydloven her. Til gengæld gik lav-sociolekterne flere steder i landet videre fra *a* til *å*, det såkaldte flade *a*. Men dette er nu stærkt på retur blandt unge i København, og det er sandsynliggjort, at dette, blandt andre faktorer, skyldes social opadstræben.

Blandt enkeltords-udtalernes tvekampe bemærker man, at lavformen [*ʃa'fø.ɹ*] *chauffør*, der tidligere stod stærkt overalt, er hårdt trængt af den gamle høj-form [*ʃo'fø.ɹ*] blandt unge københavnere. En hel række gamle lav-former synes på vej ud, fx '*kammerat*, *hyptonisere*, *en drinks*, men ikke alle: [*no'må'l*] *normal*, [*toi'læt*] *toilet*, [*vu'de'ɔ*] *vurdere* står meget stærkt – på bekostning af høj-formerne [*nå'må'l*, *toa'læt*, *vuu 'de'ɔ*]. Altså 1-1 i klassekampen.